HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

19 martie 2026 *

„Trimitere preliminară – Apropierea legislațiilor – Directiva 2001/29/CE – Armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și ale drepturilor conexe în societatea informațională – Dreptul de reproducere – Articolul 2 litera (a) – Noțiunea de «operă» – Protecția operelor prin dreptul de autor – Condiții – Directiva 2006/116/CE – Articolul 5 – Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice – Articolul 2 – Ediție critică a unei opere preexistente, al cărei scop este reconstituirea unui manuscris în latină – Creație intelectuală care reflectă personalitatea autorului său, manifestând alegerile libere și creative ale acestuia – Obiect identificabil în mod suficient de precis și de obiectiv”

În cauza C-649/23,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Înalta Curte de Casație și Justiție (România), prin decizia din 6 decembrie 2022, primită de Curte la 31 octombrie 2023, în procedura

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”,

Fundația Națională pentru Știință și Artă

împotriva

HK, în calitate de moștenitor al lui TB,

VP,

GR,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul F. Biltgen, președinte de cameră, domnul T. von Danwitz, vicepreședintele Curții, îndeplinind funcția de judecător al Camerei întâi, doamna I. Ziemele (raportoare), și domnii A. Kumin și S. Gervasoni, judecători,

avocat general: domnul D. Spielmann,

grefier: doamna R. Șereș, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 19 martie 2025,

* Limba de procedură: româna.

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, de P. Buta, avocat;

– pentru guvernul român, de E. Gane, L. Ghiță și A. Rotăreanu, în calitate de agenți;

– pentru guvernul francez, de T. Lechevallier și B. Travard, în calitate de agenți;

– pentru guvernul italian, de S. Fiorentino și G. Palmieri, în calitate de agenți, asistați de D. G. Pintus, avvocato dello Stato;

– pentru Comisia Europeană, de A. Biolan și J. Samnadda, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 26 iunie 2025,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 2 litera (a) din Directiva 2001/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2001 privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională (JO 2001, L 167, p. 10, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 230, rectificare în JO 2008, L314, p. 16).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” (denumit în continuare „Institutul Călinescu”) și Fundația Națională pentru Știință și Artă (denumită în continuare „FNȘA”), pe de o parte, și HK, în calitate de moștenitor al lui TB, VP și GR, pe de altă parte, în legătură cu calitatea de operă protejată prin dreptul de autor a ediției critice a unei lucrări care aparține domeniului public.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

Convenția de la Berna

3 Articolul 1 din Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice, semnată la Berna la 9 septembrie 1886 (Actul de la Paris din 24 iulie 1971), astfel cum a fost modificată la 28 septembrie 1979 (denumită în continuare „Convenția de la Berna”), prevede:

„Țările cărora li se aplică prezenta convenție sunt constituite în Uniunea pentru protecția drepturilor autorilor asupra operelor lor literare și artistice.”

4 Articolul 2 din această convenție prevede:

„(1) Termenul opere literare și artistice cuprinde toate lucrările din domeniul literar, științific și artistic, oricare ar fi modul sau forma de exprimare, precum: cărțile, broșurile și alte scrieri; conferințele, alocuțiunile, predicile și alte opere de aceeași natură; operele dramatice sau dramatico-muzicale; operele coregrafice și pantomimele; compozițiile muzicale cu sau fără cuvinte; operele cinematografice, cărora le sunt asimilate operele exprimate printr-un procedeu analog cinematografiei; operele de desen, de pictură, de arhitectură, de sculptură, de gravură, de litografie; operele fotografice, cărora le sunt asimilate operele exprimate printr-un procedeu analog fotografiei; operele de artă aplicată; ilustrațiile, hărțile geografice; planurile, crochiurile și operele plastice referitoare la geografie, la topografie, la arhitectură sau la științe.

(2) Se rezervă totuși legislațiilor țărilor Uniunii dreptul de a dispune că operele literare și artistice sau una ori mai multe categorii dintre ele nu sunt protejate, atâta timp cât nu au fost fixate pe un suport material.

(3) Sunt protejate ca opere originale, fără a prejudicia drepturile autorului operei originale, traducerile, adaptările, aranjamentele muzicale și alte transformări ale unei opere literare sau artistice.”

5 Articolul 9 alineatul (1) din convenția menționată are următorul cuprins:

„Autorii operelor literare și artistice, protejați prin prezenta convenție, beneficiază de dreptul exclusiv de a autoriza reproducerea acestor opere, în orice mod și sub orice formă ar fi.”

6 Articolul 12 din aceeași convenție prevede:

„Autorii de opere literare sau artistice beneficiază de dreptul exclusiv de a autoriza adaptările, aranjamentele și alte transformări ale operelor lor.”

Tratatul OMPI privind drepturile de autor

7 Tratatul Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale (OMPI) privind drepturile de autor, semnat la Geneva la 20 decembrie 1996, a fost aprobat în numele Comunității Europene prin Decizia 2000/278/CE a Consiliului din 16 martie 2000 (JO 2000, L 89, p. 6, Ediție specială, 11/vol. 20, p. 212).

8 Articolul 1 din Tratatul OMPI privind drepturile de autor, intitulat „Raporturi cu Convenția de la Berna”, prevede la alineatul (4):

„Părțile contractante trebuie să se conformeze articolelor 1-21 și anexei la Convenția de la Berna.”

Acordul TRIPS

9 Acordul privind aspectele legate de comerț ale drepturilor de proprietate intelectuală (TRIPS), din 15 aprilie 1994 (JO 1994, L 336, p. 214, Ediție specială, 11/vol. 10, p. 228, denumit în continuare „Acordul TRIPS”), constituie anexa 1 C la Acordul de instituire a Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), care a fost semnat la Marrakech la 15 aprilie 1994 și aprobat prin Decizia 94/800/CE a Consiliului din 22 decembrie 1994 privind încheierea, în numele Comunității

Europene, referitor la domeniile de competența sa, a acordurilor obținute în cadrul negocierilor comerciale multilaterale din Runda Uruguay (1986-1994) (JO 1994, L 336, p. 1, Ediție specială 11/vol. 10, p. 3). Sunt părți la Acordul TRIPS membrii OMC, printre care se numără toate statele membre ale Uniunii Europene, precum și Uniunea Europeană însăși.

10 Articolul 9 din Acordul TRIPS prevede:

„(1) „Membrii trebuie să respecte articolele 1-21 din Convenția de la Berna […] și anexa la respectiva convenție. […]

(2) Protecția dreptului de autor se extinde asupra expresiilor, și nu asupra ideilor, procedurilor, metodelor de funcționare sau conceptelor matematice în sine."

Dreptul Uniunii

Directiva 93/98/CEE

11 Articolul 1 alineatul (1) din Directiva 93/98/CEE a Consiliului din 29 octombrie 1993 privind armonizarea duratei de protecție a dreptului de autor și a anumitor drepturi conexe (JO 1993, L 290, p. 9, Ediție specială 17/vol.1, p. 141) prevedea protecția prin dreptul de autor a unei opere literare sau artistice, în înțelesul articolului 2 din Convenția de la Berna, pe întreaga durată de viață a autorului acestei opere și încă 70 de ani după decesul său.

12 Articolul 5 din această directivă, intitulat „Ediții critice și științifice", prevedea:

„Statele membre pot proteja edițiile critice și științifice ale operelor care aparțin domeniului public. Durata maximă a protecției unor astfel de drepturi este de 30 ani din momentul în care ediția a fost publicată legal pentru prima oară."

13 Directiva 93/98 a fost abrogată prin Directiva 2006/116/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind durata de protecție a dreptului de autor și a anumitor drepturi conexe (JO 2006, L 372, p. 12, Ediție specială, 17/vol. 3, p. 7), de codificare a Directivei 93/98 și conține, în esență, aceleași dispoziții ca aceasta din urmă. Directiva 2006/116 a intrat în vigoare la 16 ianuarie 2007.

Directiva 2001/29

14 Articolul 2 din Directiva 2001/29, intitulat „Dreptul de reproducere", prevede:

„Statele membre prevăd dreptul exclusiv de a autoriza sau de a interzice reproducerea directă sau indirectă, temporară sau permanentă, prin orice mijloace și în orice formă, în totalitate sau în parte:

(a) pentru autori, a operelor lor;

[…]"

Directiva 2006/116

15 Considerentul (19) al Directivei 2006/116 are următorul cuprins:

„Statele membre trebuie să-și păstreze facultatea de a menține sau de a introduce alte drepturi conexe, în special în ceea ce privește protecția edițiilor critice și științifice. Cu toate acestea, pentru asigurarea transparenței la nivel comunitar, este necesar ca statele membre care introduc noi drepturi conexe să informeze Comisia [Europeană] în această privință."

16 Articolul 5 din aceeași directivă, intitulat „Ediții critice și științifice", prevede:

„Statele membre pot proteja edițiile critice și științifice ale operelor care aparțin domeniului public. Durata maximă a protecției unor astfel de drepturi este de 30 ani din momentul în care ediția a fost publicată legal pentru prima oară."

Dreptul român

17 Articolul 16 din Legea nr. 8/1996 din 14 martie 1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe (*Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 60 din 26 martie 1996), în versiunea în vigoare în anul 2001, prevedea:

„Autorul unei opere are dreptul patrimonial exclusiv de a autoriza traducerea, publicarea în culegeri, adaptarea, precum și orice altă transformare a operei sale prin care se obține o operă derivată."

18 Articolul 8 din Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, în versiunea în vigoare în anul 2015 și în versiunea în vigoare în prezent (*Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 489 din 14 iunie 2018), prevede:

„Fără a prejudicia drepturile autorilor operei originale, constituie, de asemenea, obiect al dreptului de autor operele derivate care au fost create plecând de la una sau mai multe opere preexistente, și anume:

a) traducerile, adaptările, adnotările, lucrările documentare, aranjamentele muzicale și orice alte transformări ale unei opere literare, artistice sau științifice care reprezintă o muncă intelectuală de creație;

b) culegerile de opere literare, artistice sau științifice, cum ar fi: enciclopediile și antologiile, colecțiile sau compilațiile de materiale sau date, protejate ori nu, inclusiv bazele de date, care, prin alegerea sau dispunerea materialului, constituie creații intelectuale."

19 Potrivit articolului 23 din Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, în versiunea în vigoare în anul 2015 și în versiunea în vigoare în prezent:

„Prin realizarea de opere derivate, în sensul prezentei legi, se înțelege traducerea, publicarea în culegeri, adaptarea, precum și orice altă transformare a unei opere preexistente, dacă aceasta constituie creație intelectuală."

Litigiul principal și întrebarea preliminară

20 Profesorul Dan Slușanschi este autorul ediției critice a unei lucrări scrise în limba latină de prințul Dimitrie Cantemir la începutul secolului al XVIIII-lea, intitulată „Incrementorum et decrementorum Aulae Othman[n]icae siue Aliothma[n]icae istoriae a prima gentis origine ad nostra usque tempora deductae libri tres” (Istoria creșterilor și a descreșterilor Curții Othman[n]ice sau Aliothman[n]ice de la primul început al neamului, adusă până în vremurile noastre, în trei cărți), care aparține în prezent domeniului public (denumită în continuare „ediția critică Slușanschi”). Această ediție critică a fost publicată pentru prima oară în anul 2001 la editura Amarcord din Timișoara (România). O a doua ediție critică, revizuită și corectată de profesorul Slușanschi, a fost publicată în anul 2008 la editura Paideia din București (România) și reeditată în anii 2010 și 2012.

21 Ediția critică Slușanschi a fost realizată pe baza manuscrisului în limba latină al lui Dimitrie Cantemir, descoperit în anul 1984 la Universitatea Harvard (Statele Unite), care este proprietara acestui manuscris din anul 1901.

22 În special, profesorul Slușanschi a folosit, pentru prima ediție a ediției critice Slușanschi, facsimilul acestui manuscris, publicat în România în anul 1999, și, pentru a doua ediție a acesteia, copiile fotografice ale manuscrisului menționat, puse la dispoziția sa de proprietarul operei lui Dimitrie Cantemir.

23 În anul 2013, după decesul profesorului Slușanschi, TB și VP, în calitate de moștenitori ai acestuia, au încheiat cu Institutul Călinescu o convenție prin care acordau acestuia din urmă dreptul de utilizare a transcrierilor și a traducerilor profesorului Slușanschi pentru mai multe texte din opera lui Dimitrie Cantemir, printre care ediția critică Slușanschi, în vederea unei ediții integrale a acestei opere. Acest institut a pus la dispoziția FNȘA lucrările profesorului Slușanschi.

24 În anul 2015, FNȘA a editat lucrarea *Dimitrie Cantemir – Istoria măririi și decăderii Curții othomane*, variantă bilingvă latino-română, în două volume, care a inclus textul latin al acesteia împreună cu notele critice realizate de autorii din cadrul FNȘA (denumită în continuare „ediția FNȘA”). Această lucrare cuprindea textul ediției critice Slușanschi publicată în anul 2001.

25 La 8 decembrie 2015, TB și VP au introdus la Tribunalul București (România) o acțiune pentru încălcarea dreptului de autor în ceea ce privește ediția critică Slușanschi.

26 Prin sentința din 21 decembrie 2017, Tribunalul București a reținut în fapt că ediția critică Slușanschi fusese redată integral în ediția FNȘA și că aceasta din urmă utilizase inclusiv completările și corecturile, nepublicate la momentul respectiv, pe care profesorul Slușanschi le adusese propriei ediții și pe care intenționa să le folosească în viitor. Or, în ediția FNȘA referirile la profesorul Slușanschi s-au făcut numai în subsolul paginii. În aceste condiții, instanța menționată a constatat încălcarea de către Institutul Călinescu și FNȘA a dreptului moral al profesorului Slușanschi de a fi recunoscut ca autor al ediției critice Slușanschi, precum și a drepturilor patrimoniale de autor ce aparțin moștenitorilor săi, TB și VP, și i-a obligat pe pârâți la plata unor despăgubiri pentru repararea acestui prejudiciu moral și material.

27 Institutul Călinescu și FNȘA au declarat apel împotriva acestei sentințe la Curtea de Apel București (România).

28 Prin decizia din 7 aprilie 2021, Curtea de Apel București a considerat printre altele că ediția critică Slușanschi reprezenta o operă derivată, în sensul Legii nr. 8/1996, întrucât aceasta necesitase un efort creator și era rodul activității intelectuale a autorului său. Această instanță de apel a confirmat astfel încălcarea dreptului de autor constatată de instanța de prim grad, reducând în același timp cuantumul daunelor morale datorate în solidar de către Institutul Călinescu și FNȘA.

29 Institutul Călinescu și FNȘA au declarat recurs împotriva acestei decizii la Înalta Curte de Casație și Justiție (România), care este instanța de trimitere.

30 Aceștia contestă în esență constatarea Curții de Apel București privind calitatea de operă a unei ediții critice precum ediția critică Slușanschi, reproșând acestei instanțe că nu a aplicat criteriile desprinse din jurisprudența Curții pentru aprecierea protecției prin dreptul de autor a unei astfel de ediții critice.

31 Potrivit Institutului Călinescu și FNȘA, gradul de libertate al autorului unei ediții critice este extrem de limitat sau chiar inexistent, în cazul unei opere cu caracter științific și scrise într-o limbă ieșită din uz, precum latina, care are reguli precise de sintaxă și topică.

32 Aceștia consideră în această privință că, în cazul unei ediții critice, sunt excluse alegerile libere și creative ale autorului, unicul scop al acestuia fiind utilizarea priceperii sale profesionale pentru identificarea, în locurile în care intenția autorului operei originale nu reiese cu evidență din manuscrisele utilizate, a variantelor de text celor mai apropiate de intenția autorului operei originale, dar niciodată de a o înlocui cu cea a autorului ediției critice.

33 Posibilitatea de a alege dintre mai multe traduceri în ceea ce privește cuvintele sau formulările folosite nu ar însemna că autorul ediției critice a avut o contribuție creativă și originală, astfel încât nu se poate susține, în speță, că ediția critică Slușanschi reflectă personalitatea autorului său.

34 În acest context, instanța de trimitere ridică problema dacă ediția critică a unei opere poate fi calificată drept „operă” protejată prin dreptul de autor, în temeiul articolului 2 litera (a) din Directiva 2001/29.

35 Ea amintește că, potrivit jurisprudenței Curții, noțiunea de „operă” presupune întrunirea a două criterii cumulative, și anume, pe de o parte, existența unui obiect original, în sensul că este necesar și în același timp suficient ca obiectul să reflecte personalitatea autorului său, manifestând alegerile libere și creative ale acestuia din urmă, și, pe de altă parte, existența unui obiect identificabil în mod suficient de precis și de obiectiv.

36 Or, în ceea ce privește primul criteriu, instanța de trimitere ridică problema existenței veritabile a unei alegeri libere și creative din partea autorului unei ediții critice care stabilește conținutul unui text preexistent într-o formă inteligibilă și cât mai apropiată de intenția autorului operei originale, cu respectarea stilului și a expresiei lingvistice ale acestuia, însoțind textul de note critice, comentarii și explicații pentru eventualele corecturi, înlocuiri de cuvinte sau adăugiri necesare pentru caracterul comprehensibil al textului aflat în manuscris.

37 În ceea ce privește al doilea criteriu, instanța de trimitere ridică de asemenea problema dacă acesta este îndeplinit, întrucât subzistă întrebarea dacă o ediție critică trebuie considerată ca fiind o operă distinctă de opera originală sau dacă, dimpotrivă, se confundă cu aceasta, având în vedere că scopul editării sale este tocmai acela al stabilirii textului operei preexistente.

38 Această instanță arată că, în cazul unei ediții critice, rezultatul urmărit de autorul său rezidă efectiv în aducerea operei originale la forma cea mai apropiată de cea elaborată de autorul acestei opere originale. Autorul unei ediții critice ar consulta manuscrisul operei originale și i-ar aduce, dacă este cazul, corecturi sau completări pentru asigurarea păstrării sensului, însoțindu-l de comentarii și de explicații menite să justifice alegerea termenilor potriviți. De asemenea aparatul critic aferent ar presupune un efort intelectual care relevă o activitate de cercetare adesea extrem de laborioasă și îndelungată.

39 Astfel, din acest punct de vedere, creația autorului unei ediții critice nu poate fi echivalată copierii sau transcrierii din facsimil a manuscrisului operei originale vizate. Cel puțin, numai notele critice, comentariile și explicațiile atașate textului ar putea constitui un obiect identificabil în mod precis și obiectiv, astfel încât, în acest caz, calitatea de operă protejabilă prin dreptul de autor ar fi conferită exclusiv în privința acelor părți ale ediției critice al căror obiect este identificabil.

40 În plus, instanța menționată amintește că, potrivit articolului 2 alineatul (3) din Convenția de la Berna, „[s]unt protejate ca opere originale, fără a prejudicia drepturile autorului operei originale, traducerile, adaptările, aranjamentele muzicale și alte transformări ale unei opere literare sau artistice”.

41 În această privință, aceeași instanță arată că, în cauza principală, opera originală în latină este fără îndoială o „operă literară”, în sensul Convenției de la Berna, întrucât această convenție include, în exemplele de „opere literare și artistice” pe care le enumeră la articolul 2 alineatul (1), lucrările din domeniul științific.

42 În schimb, pentru ca o ediție critică precum ediția critică Slușanschi să poată fi protejată ca operă originală, trebuie să fie vorba, în temeiul articolului 2 alineatul (3) din această convenție, despre „transformarea” unei opere literare.

43 Or, potrivit instanței de trimitere, Uniunea, deși nu este parte contractantă la Convenția de la Berna, este totuși obligată, în temeiul articolului 1 alineatul (4) din Tratatul OMPI privind drepturile de autor, la care este parte și pe care Directiva 2001/29 urmărește să îl pună în aplicare, să se conformeze articolelor 1-21 din Convenția de la Berna.

44 În sfârșit, instanța de trimitere arată că Curtea nu s-a pronunțat încă cu privire la aspectul dacă și cu ce condiție ediția critică a unei opere originale poate fi ea însăși calificată drept „operă”, în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 2001/29 sau, dacă este cazul, al unei alte dispoziții dintr-un act de drept al Uniunii, ceea ce ar justifica formularea unei cereri de decizie preliminară în temeiul articolului 267 TFUE.

45 În aceste împrejurări, Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Prevederile articolului 2 [litera] (a) din Directiva [2001/29] trebuie interpretate în sensul că o ediție critică a unei opere al cărei scop este stabilirea textului unei opere originale, prin consultarea manuscrisului, însoțit de comentarii și de aparatul critic necesar, poate fi considerată o operă protejată prin dreptul de autor?”

Cu privire la întrebarea preliminară

46 Prin intermediul întrebării unice, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că o ediție critică a unei opere care aparține domeniului public, al cărei scop este redarea textului acesteia din urmă însoțit de comentarii și de aparatul critic necesar, poate fi considerată ca fiind o operă protejată, în sensul acestei dispoziții, prin dreptul de autor.

47 Trebuie amintit că Directiva 2001/29 dispune la articolele 2-4 că statele membre prevăd pentru autori un ansamblu de drepturi exclusive vizând „operele” lor, iar la articolul 5 prevede o serie de excepții și limitări de la aceste drepturi. Or, această directivă nu conține nicio trimitere expresă la dreptul statelor membre pentru a stabili sensul și domeniul de aplicare al noțiunii de „operă”. Prin urmare, având în vedere atât cerința aplicării uniforme a dreptului Uniunii, cât și cerința principiului egalității, această noțiune trebuie în mod normal să primească în întreaga Uniune o interpretare autonomă și uniformă (Hotărârea din 13 noiembrie 2018, Levola Hengelo, C-310/17, EU:C:2018:899, punctul 33 și jurisprudența citată).

48 Rezultă că ediția critică a unei opere preexistente, precum ediția critică Slușanschi, poate fi protejată prin dreptul de autor în temeiul Directivei 2001/29 numai dacă o asemenea ediție poate fi calificată drept „operă” în sensul acestei directive.

49 În această privință, trebuie amintit că noțiunea de „operă” presupune întrunirea a două elemente cumulative. Pe de o parte, aceasta presupune existența unui obiect original, în sensul în care acesta reprezintă o creație intelectuală proprie autorului său. Pe de altă parte, calificarea drept „operă” este limitată la elementele care sunt expresia unei astfel de creații (Hotărârea din 12 septembrie 2019, Cofemel, C-683/17, EU:C:2019:721, punctul 29 și jurisprudența citată).

50 În ceea ce privește, în primul rând, criteriul originalității, din jurisprudența Curții rezultă că, pentru ca un obiect să poată fi considerat ca fiind original este necesar și în același timp suficient ca el să reflecte personalitatea autorului său, manifestând alegerile libere și creative ale acestuia din urmă. În schimb, atunci când realizarea unui obiect a fost determinată de considerații tehnice, de reguli sau de alte limitări, care nu au lăsat loc exercitării niciunei libertăți de creație, respectivul obiect nu poate fi considerat ca având originalitatea necesară pentru a putea constitui o operă (Hotărârea din 12 septembrie 2019, Cofemel, C-683/17, EU:C:2019:721, punctele 30 și 31, precum și jurisprudența citată).

51 Astfel, faptul că obiectul în discuție reflectă personalitatea autorului său, prin manifestarea unor alegeri libere și creative ale acestuia din urmă, constituie un element determinant al noțiunii de „originalitate” și, în consecință, al protecției acestui obiect prin dreptul de autor în dreptul Uniunii.

52 În această privință, Curtea a considerat deja că articolele de presă pot constitui „opere” protejate prin dreptul de autor, în cazul cărora creația intelectuală proprie a autorului lor rezultă din modul de prezentare a subiectului, precum și din expresia lingvistică a acestui autor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iulie 2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, punctul 44).

53 În schimb, Curtea a statuat că nu pot constitui „opere” nici cuvintele în sine (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iulie 2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, punctul 46), nici rapoarte militare, al căror conținut este determinat în principal de informațiile pe care le conțin, astfel încât aceste informații și exprimarea lor în aceste rapoarte se confundă, iar aceste rapoarte

se caracterizează doar prin funcția lor tehnică, excluzând orice originalitate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 29 iulie 2019, Funke Medien NRW, C-469/17, EU:C:2019:623, punctul 24 și jurisprudența citată).

54 Pentru a stabili dacă un obiect literar precum ediția critică Slușanschi prezintă un caracter original, trebuie să se verifice, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 56 din concluzii, dacă, la elaborarea acesteia, autorul său a putut face alegeri libere și creative de natură să confere creației sale originalitate, această originalitate nedecurgând din cuvintele în sine considerate separat, ci din alegerea, dispunerea și combinarea lor prin care autorul și-a exprimat creativitatea în mod original și a ajuns la un rezultat concretizat într-o creație intelectuală, know-how-ul consacrat acestei creații fiind în această privință lipsit de relevanță (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iulie 2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, punctele 45 și 46, precum și Hotărârea din 29 iulie 2019, Funke Medien NRW, C-469/17, EU:C:2019:623, punctul 23).

55 În acest context, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 63 din concluzii, alegerile gramaticale, lexicale, literare și stilistice pe care le face autorul unei ediții critice pot fi probabil determinate sau cel puțin influențate de anii săi de experiență, de expertiza sa filologică, de cunoștințele sale și de înțelegerea sa cu privire la perioada în care a fost redactată opera originală și perioada istorică acoperită de această operă, de cunoașterea autorului operei originale, a stilului și a expresiei sale lingvistice, precum și de interpretarea a ceea ce percepe ca fiind intenția autorului respectiv.

56 În sfârșit, astfel cum a arătat de asemenea domnul avocat general la punctul 65 din concluzii, condiția originalității poate fi apreciată și din punctul de vedere al compoziției ediției critice în cauză, al structurii conferite lucrării în cauză, al stabilirii formei sale, precum și al dispunerii textului original în raport cu comentariile și cu aparatul critic.

57 În speță, din cererea de decizie preliminară reiese că ediția critică Slușanschi nu constituie o simplă transcriere a manuscrisului textului latin al operei lui Dimitrie Cantemir și nici a facsimilului acestui manuscris. Astfel, scopul ediției critice Slușanschi era de a aduce, prin corecturi și completări, textul operei originale la o formă completă, inteligibilă și cât mai apropiată de intenția autorului său, și anume Dimitrie Cantemir.

58 În plus, din decizia de trimitere reiese că comentariile și aparatul critic care figurează în ediția critică Slușanschi, referitoare la corecturi, la înlocuirile de cuvinte și la adăugirile eventual necesare pentru înțelegerea manuscrisului operei lui Dimitrie Cantemir, precum și la diversele variante lingvistice sau variante de cuvinte sau de expresii care ar fi fost omise, sunt de asemenea rezultatul unei creații intelectuale a profesorului Slușanschi.

59 În consecință, cu excepția cazului în care redactarea ediției critice Slușanschi a fost dictată de considerații pur tehnice, de reguli sau de constrângeri care nu lasă loc niciunei libertăți de creație, se pare că această ediție critică îndeplinește criteriul originalității, aspect a cărui apreciere revine însă instanței de trimitere.

60 În ceea ce privește, în al doilea rând, criteriul referitor la caracterul identificabil al obiectului în cauză, Curtea a precizat că noțiunea de „operă” presupune în mod necesar existența unui obiect identificabil în mod suficient de precis și de obiectiv. Astfel, pe de o parte, autoritățile însărcinate cu supravegherea protecției drepturilor exclusive inerente dreptului de autor trebuie să poată cunoaște cu claritate și cu precizie obiectul protejat în acest mod. Situația este aceeași în cazul

terților cărora li se poate opune protecția revendicată de autorul respectivului obiect. Pe de altă parte, necesitatea de a înlătura orice element de subiectivitate, dăunător securității juridice în procesul de identificare a obiectului menționat presupune ca acesta din urmă să fi fost exprimat într-o manieră obiectivă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 12 septembrie 2019, Cofemel, C-683/17, EU:C:2019:721, punctele 32 și 33, precum și jurisprudența citată).

61 În speță, instanța de trimitere nu exclude posibilitatea de a considera că ediția critică Slușanschi se confundă cu manuscrisul operei lui Dimitrie Cantemir, în măsura în care scopul său a fost de a reda textul acestei opere preexistente. Totuși, această instanță recunoaște că autorul unei ediții critice poate efectua adaptări sau adăugiri la o operă pentru a reda sensul original al manuscrisului acesteia, astfel încât această ediție critică ar putea îndeplini al doilea criteriu.

62 În această privință, astfel cum se amintește la punctul 60 din prezenta hotărâre, noțiunea de „operă” avută în vedere de Directiva 2001/29 presupune în mod obligatoriu să existe o expresie care o face identificabilă în mod suficient de precis și de obiectiv (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 noiembrie 2018, Levola Hengelo, C-310/17, EU:C:2018:899, punctul 40), în raport cu părțile care corespund operei originale.

63 Or, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 70 din concluzii, ediția critică a unei opere originale se poate prezenta, în totalitate, ca fiind un obiect identificabil în mod suficient de precis și de obiectiv.

64 Astfel, nu trebuie în mod necesar să se facă distincție între părțile care corespund operei originale, care au făcut eventual obiectul unor modificări textuale, și comentariile, notele critice sau explicațiile care le însoțesc, pentru a identifica, după caz, acele părți care pot fi protejate în temeiul dreptului de autor. O astfel de abordare ar prezenta riscul de a dezmembra o operă care are sens doar în ansamblul său, în special atunci când astfel de comentarii, note sau explicații completează sau sunt legate de o anumită parte a textului operei originale pe care îl comentează sau îl redau.

65 Prin urmare, în speță, sub rezerva verificărilor care revin instanței de trimitere, ținând seama de specificitatea ediției critice Slușanschi, al cărei obiectiv este de a reda textul parțial pierdut al operei originale însoțit de comentarii și de aparatul critic necesar, această ediție critică poate fi considerată ca fiind o „operă”, în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 2001/29, cu condiția să fie o creație intelectuală care să reflecte personalitatea autorului său, manifestând alegerile libere și creative ale acestuia din urmă, și să poată fi identificată în mod suficient de precis și de obiectiv.

66 În ceea ce privește, în al treilea rând, întinderea protecției operei, trebuie amintit că, atunci când o ediție critică prezintă caracteristicile amintite la punctul 49 din prezenta hotărâre și constituie, prin urmare, o operă, ea trebuie, în această calitate, să beneficieze de o protecție în temeiul dreptului de autor, în conformitate cu Directiva 2001/29, având în vedere că întinderea acestei protecții nu depinde de gradul de libertate de creație de care a dispus autorul său și că ea nu este, așadar, inferioară celei de care beneficiază orice operă care intră sub incidența directivei menționate (Hotărârea din 12 septembrie 2019, Cofemel, C-683/17, EU:C:2019:721, punctul 35 și jurisprudența citată).

67 Trebuie adăugat, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 73 din concluzii, că încălcarea dreptului de autor nu implică în mod necesar reproducerea integrală a operei, ci poate consta într-o reproducere parțială. Într-adevăr, diversele părți ale unei opere beneficiază, de

asemenea, de o protecție în temeiul articolului 2 litera (a) din Directiva 2001/29, cu condiția să conțină elemente care sunt expresia creației intelectuale proprii a autorului operei (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iulie 2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, punctul 39), ceea ce s-ar putea întâmpla atunci când un autor încearcă să redea o operă literară parțial pierdută sub forma pe care o consideră a fi cea mai apropiată posibil de cea elaborată de autorul operei originale.

68 În sfârșit și independent de considerațiile care precedă, recunoașterea dreptului de autor asupra ediției critice a unei opere literare care aparține domeniului public nu o face să intre în domeniul privat și nu poate conferi autorului acestei ediții critice un drept exclusiv asupra acestei opere preexistente.

69 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că ediția critică a unei opere care aparține domeniului public, al cărei scop este redarea textului acestei opere însoțit de comentarii și de aparatul critic necesar, poate fi considerată ca fiind o operă protejată prin dreptul de autor, în sensul acestei dispoziții, cu condiția să fie o creație intelectuală care reflectă personalitatea autorului său, manifestând alegerile libere și creative ale acestuia din urmă, și să poată fi identificată în mod suficient de precis și de obiectiv.

Cu privire la cheltuielile de judecată

70 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

Articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2001 privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională

trebuie interpretat în sensul că

ediția critică a unei opere care aparține domeniului public, al cărei scop este redarea textului acestei opere însoțit de comentarii și de aparatul critic necesar, poate fi considerată ca fiind o operă protejată prin dreptul de autor, în sensul acestei dispoziții, cu condiția să fie o creație intelectuală care reflectă personalitatea autorului său, manifestând alegerile libere și creative ale acestuia din urmă, și să poată fi identificată în mod suficient de precis și de obiectiv.

Semnături